

R. ESTICA

A. 2853

29.
MEMORIAM
REFORMATIONIS,

IN ECCLESIA RIGENSI,

ANNO M D XXII.

exeunte Octobri,

IN PETRINO PRIMUM TEMPLO

susceptæ,

pro Disputationis exercitio,

PRÆSIDE

M. JOHANNE BREVERO,

Pastore, Professore & Insp.

proponit

BRUNO HANENFELD,
RIGENSIS.

D. 11 Novembr. loco & horis usitatis,

R I G Æ,

Typis BESSEMESSERIANIS,
ANNO MDC LXXX.

*Diff. var.
V. Gadebusch lib.
publico. T. II p. 2.
et T. I p. 116.*

VIRIS

Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis, Consultissimis
& Prudentissimis,

DNO BURGGRAVIO

REGIO,

DNIS CONSVLIBVS,

TOTIQUE

ORDINI SENATORIO

ESTICA

INCLUTÆ

LIVONIAE METROPOLEOS

RIGÆ,

SUMMIS MUSARUM MÆCENATIBUS,
EVERGETIS ac PROMOTORIBUS SUIIS
singulari observantiæ cultu ævum
venerandis,

*Primum hoc γυνάσμα Theologici specimen, in
sempiternum deditæ mentis testimonium, eâ
quâ par est, devotione, cum omnigena felicitatis
voto, officiosissime*

offert & consecrat

BRUNO HANENFELD.

CUM DEO!

ASSERTIO I.

Reformationis in Ecclesia militante studium insigne
gratiæ divinæ beneficium est.

EXPLICATIO.

I.

Agendum nobis in præsentī de Ecclesia, & quidem (1.) militante, officina salutis nostræ ordinariā, in qua membra ejus, sub vexillo Christi, ducis sui atque capitis, adversus hostes suos, in hoc mundo, militant, 1. *Timoth. I, 18*, donec, superatis per divinam gratiam Satanā, mundo & peccato, ex regno gratiæ in regnum gloriæ transferantur. De triumphante enim minùs hīc sumus solliciti: futuram vitam ea respicit, in qua, militiā suā defuncti, devictisque hostibus, cum Salvatore suo æternū triumphant, quotquot ἐκκλησίαν Apostolicum ingeminare possunt, 11. *Tim. IV, 7*. Agendum nobis de Ecclesia (2.) *vocatorum*, hoc est, cœtu hominum, à Christo, per prædicationem Evangelii & administrationem Sacramentorum, ex universo mundo evocatorum & congregatorum ad Regnum Dei, in quo cœtu sunt electi ad prænotionem Dei, h. e. verè ad finem usque credentes: quibus mixti sunt *non sancti*; sed tamen in professione fidei consentientes: quæ Definitio, Ecclesiam N. T. potissimū spectans, ex A. C. à B. Mentzero petita est. Et hanc quidem Ecclesiam, si ut totum aliquod consideramus, Ecclesia universalis s. universa: si in suis partibus, particularis dicitur. Quid enim universalis est, nisi Ecclesiæ

A 2 particu-

particulares conjunctim sumtæ, sub uno Capite? Sicut plures *personæ* unam faciunt familiam: plures *familie* unam civitatem: plures *civitates* unum *regnum*: ita plures illius cœtus *personæ* unam faciunt Ecclesiam *domesticam*: plures domesticæ unam *parochialem*: plures parochiales unam *Diœcesanam*: plures Diœcesanæ, Provinciales aut *Nationalem*: plures tales unam *Catholicam*, adeoque plurimæ particulares, per universum collectæ, in unum corpus coalescunt. Corpus hoc mysticum est, nempe Christi, *Eph. IV, 11, seqq.* membra ejus vera soli sunt credentes, *quam diu tales sunt*, soli enim habent Christi Spiritum, *Rom. VIII, 9, Gal. II, 20.* soli eandem ex eo vitam, eundem sensum & motum accipiunt, soli unâ fide, spe & caritate constringuntur, *Eph. IV, 3 seqq.* alii autem non credentes, etsi in externa hujus Ecclesiæ societate versentur, membra tamen vera non sunt, & huc ea, quæ *Joh. XV, 4. 5. 6.* de palmitibus dicuntur, juxta alias Christi parabolas, referri possunt.

II. Quam illustres aliâs Ecclesiæ tribuantur *tituli*, non est opus, ex DD. nostris huc arcessere. Satis luculenter eos proposuit exposuitque *B. Gerhardus* Noster, *Loco de Ecclesia*: neque tamen ullus est, qui eam ab erroribus immunem prorsus statuât. Errant certè plurimum, qui militantem Ecclesiam errare posse pernegant. Expendatur enim (1.) *illius conditio*: militans est, & eo ipso etiam à *triumfante*, extra omnē deformationis & erroris metum constituta, differt. Ex parte enim in hac vita cognoscimus, & ex parte prophetamus, *1. Cor. XIII, 9.* & sicut caro concupiscit adversus Spiritum, *Gal. V, 17.* & lex membrorum adversatur legi mentis nostræ, *Rom. VII, 23,* ita quoque Sapientia carnis, quæ adhæret nobis, est inimi-

inimicitia adversus Deum, *Rom. VIII, 7.* ut in errores labi facile possimus. Et quid tam sollicitè Ecclesiam præmoneret Spiritus Sanctus, ut sibi à defectione ac seductione, & ab erroribus caveat, si nullum ei immineret à talibus periculum? Expendatur (2.) *illius deformatio*, quæ ex malis istis suboriri potest, & quidem *α. ratione Ecclesiæ universalis*: quanquam enim illa, *vi promissionum divinarum*, neque penitus deficere, neque fundamentalibus erroribus felicitate suâ excidere queat: tamen, cum, ingruentium hæresium & persecutionum tempore, quandoque ita *obscoretur*, ut nullus uspiam illustris cœtus, sincero verbi divini exercitio addictus, in conspectum veniat, ut, prævalentibus in ea malis, ministerium publicum erroneis doctrinis corrumpatur, *deformationi* eam esse etiam obnoxiam, negari nequit. Tempora sanè Christi patientis & resurgentis; *Tyrannica* sævitia, Christiano nomini interitum machinantis; *Aryianæ* hæreseos orbem inundantis; *Anti-Christi* dominantis, manifestum tanti mali indicium præbere certum est. Fixum aliâs firmumq; manet *Salvatoris* *αυθεντικος φώνημα*, quod portæ inferorum adversus eam non sint prævalitura, *Matth. XVI, 18.* manet nomen ejus splendidissimum, quod sit columna & firmamentum veritatis, *1. Tim. III, 15.* Erit enim Christus, cum veris Ecclesiæ suæ membris, usque ad consummationem sæculi, *Matth. XXVIII, 20.* Sed expendatur illa *Deformatio* inprimis *β. ratione Ecclesiarum particularium*: quot & quam tristitia illarum exempla historiæ, non modò Biblicæ; sed etiam Ecclesiasticæ, nobis suppeditant, quæ honorem nominis divini non uno nomine perdiderunt? Factum enim hoc est (*α.*) *omnimodâ defectione*: videmus & dolemus istud in Ecclesiis pluribus, quas ipsi fundarunt Apo-

stoli, à quibus Christus regnum suum planè abstulit. (β) *ministerii externi corruptione*, quod non Israeliticæ Judai-
cæque tantum in Veteri; sed Christianæ etiam in Novo
Testamento Ecclesiæ suffragio suo testantur. Memora-
bile est, quod *Eusebius*, l. III. *Histor. cap. 32.* refert, ab Apo-
stolorum scilicet è vivis excessu, Ecclesiam non diu man-
sisse virginem; sed mirum in modum corruptam fuisse,
doctrinâ falsâ & commentitiâ, nudo, ut ajunt, capite, sin-
cero veritatis sermoni se ex adverso opponere ausâ.

III. Quantum verò malum, malum certè cum pe-
riculo æternæ salutis conjunctum, hæc *deformatio*: tan-
tum gratiæ divinæ beneficium est *Reformatio* Ecclesiæ;
sed ex præscripto Salvatoris nostri suscipienda. Notari
enim debet (α.) *Reformationis* ejusmodi *diversitas*: alia est
exitialis, modò violentâ manu, modò fraudulentis machi-
nationibus mutationem instituens; alia *medicinalis*, opta-
tissimam Ecclesiæ incommodis medelam præstans, sive
ordinariè, quæ statis temporibus peragitur, quò Visita-
tiones Synodique, & adminicula alia referuntur: sive *ex-
traordinariè* & solenniter, qualem quidem & ab ipso *Chri-
sto* circa N. T. initium, & circa mundi finem, per B. *Luthe-
rum* factam, Thesi nostrâ innuimus. Et hæc medica-
lis *Reformatio* nihil est aliud, quam prioris formæ, per abu-
sûs & errores magis aut minus corruptæ accurata restitu-
tio, & cum divini verbi regula conformatio, ut omnia me-
liori cultu & vultu, ad nominis divini gloriam, & Ecclesiæ
salutem appareant. Sicut enim membra *in humano cor-
pore*, dum sanitate adhuc commodâ fruuntur, ad svesa-
cere solemus, ut unumquodvis faciat officium; luxata
autem ubi deprehendimus, curatè reponimus in suum
locum, ut pristinum corpori nostro decus & robur red-
datur:

datur: pari ratione *in corpore Christi mystico* videndum est,
ut membra ejus valida non Deo tantum; sed & proximo
inserviant: si verò vel humano quodam lapsu, vel Do-
ctrinæ corruptelis, vel morum pravitate graviter luxata
fuerint, adhibitâ, per Dei gratiam, instauratione vires
recuperent. Ideò notari quoque debet (2.) *Reformatio-
nis qualitas*, quæ, ut pro objectorum varietate singula-
rem curam exigit: ita à B. *Balduino*, in Præf. Comment.
super Epistolam ad Corinthios, (quam *Reformationem A-
postolicam* nominat,) studioso labore repræsentata est.
Dedicavit eam Amplissimo Civitatis *Rigensis* Senatui, fa-
ctâ etiam *Reformationis Knopiana* mentione; quid ob-
stat, quin & nos, memoriam illius repetentes, B. *Balduini*
mentem manumque secuti, concisiùs nonnulla exinde
proponamus? Cum ergò tria sint potissimum, quæ fa-
ciem Ecclesiæ vel plurimum deformant, vel labe aliquâ
adspargunt: *errores in doctrina*, *lapsus in vita*, *novitates in*
ritibus Ecclesiasticis: α. *frustraneum* est, vel statim Syno-
dos urgere, & Concilia, vel connivere, ut lenitate no-
strâ abutantur impii, aut armatam rituum extirpatio-
nem suscipere: aliena hæc fuerunt ab instituto Apostolico:
quod quidem ut sequamur, β. *necessarium* est, (α) *doctri-
na* Christianæ *corruptelas*, candidè recensitas, & nonnisi
probè perspectas, solidis argumentis refutare: (β) *corru-
ptos mores* justâ gravitate non modò castigare; sed etiam
in refractarios disciplinâ Ecclesiasticâ animadvertere: (γ)
de Ceremoniis rectè placidèque omnes instruere, ut ita
omnia ordine & decenter in Ecclesia fieri intelligant.
Ita *Reformationis* studium in Corinthiaca Ecclesia suscepit
Apostolus: quod si eadem curâ & prudentiâ in aliis quo-
que

que fiat, quis non utroque laudet pollice, &, ceu illustre gratiæ divinæ beneficium, commendandum esse asserat?

ASSERTIO II.

In Rigenſi etiam Eccleſia Reformatio ſuperiori ſeculo fuit neceſſaria.

EXPLICATIO.

I. Hanc enim Eccleſiam primò locò ponimus, *Matrem* reliquorum per Livoniam cœtuum, qui Salvatori ſuo, *minifterio illius*, acceſſerunt. Sicut enim *arbores* illæ matres dici ſolent, ex quibus præciſi ſurculi vel aliis in- oculantur arboribus, vel in ſcrobe tantum ſeruntur; ita nomen iſtuc *Rigenſi* etiam Eccleſiæ per analogiam haud incommodè tribuitur, cum & *Chriſtiana* Religio ſedē ſuam, aliquot abhinc ſeculis, prope Dunam noſtrum, fixerit, & *Reformatio* hoc ipſo Octobr. menſe, anno MD XXII. Rigæ publicè fecerit initium. Ut autem (1.) de natalitiis *Chriſtiani- tatis* referamus aliquid, (nec enim pluribus hoc agere inſtituti noſtri eſt,) ſatis conſtat ex Hiſtoricis, *Bremenſes* radio doctrinæ Chriſtianæ noſtram illuſtrâſſe Livoniam: tempus notant verſuſiſti:

*Chriſtum Livonibus Meinardus prædicat, Anno
Milleno centeno, nongeno quoq. quarto.*

Bremenſibus autem primam lucem intuliſſe *Carolus M.* nullò ſine aliò, quam ut à trifti idolorum Ethnicorum cultu liberatos, ſanctiſſimo Dei verbo ad veram fidem converteret. Quam laudabilis enim incomparabilis Herois conatus iſte fuerit, quæ Fides ejus & Religio, *B. Höpffnerus*, in Saxonia Evangelica, p. 385. ſeqq. ſatis fuſè monſtravit. Sed veniamus (2.) ad iſtum Eccleſiæ Rigen- ſis ſtatum, qualis ad tempora *Reformationis* uſque fuit:

cor-

corruptiſſimus ſine dubio fuit, flagrante paſſim *ſuperſti- tione* in ceremoniis, *idolomaniâ* in cultu, *errore* in dogma- tibus, *tyrannide* in Politia, Romanis Pontificibus ad per- niciem doctrine Chriſtianæ dominantibus: neque enim alia, tempeſtate illâ, inprimis per Eccleſiam *Occidentalem*, ejus fuit facies Confeſſi ſunt hoc ipſum non tantum ante *B. Lutheri* tempora; ſed poſt illa etiam, magni Viri in Ro- mana viventes Eccleſia: ipſe veritatis meridies cuivis facile aperuit *Apoſtaſiam* triſtiſſimam, quæ & in difformi- tate ab Eccleſia Apoſtolica, & in conformitate cum iis, qui à Chriſtiana Fide alieni ſunt, exactè ſatis deprehen- ditur. Conferantur modò ex noſtris *B. Nic. Hunnius*, de Apoſtaſia R. Eccleſiæ, ex propria ipſius Conf. demonſtra- ta: *B. Gerhardus*, l. 1. Conf. Cathol. inprimis part. 1. cap. 4. omnia ab ipſis tantò ſtudio probata animadvertuntur, ut adverſarii, aliàs loquaciſſimi, in Angeronæ templum ſeſe ſubducentes, ad hunc uſque diem Sigalioni ſacra ibi faciant. Quod ſi quæras *a. de illo malo*; unde fuerit? ita enim quærere licebit cum ſervis, in parabola, *Matth. XIII, 27.* paratum eſt v. 28. reſponſum Patris familiâs: *a malo*, Eccleſiæ Chriſtianæ hoſte pertinaciſſimo. Dum enim dormirent homines, venit nequam, & ſevit Zizania inter triticum, v. 25. Quid autem eo tempore Chriſtus, caput ſuæ Eccleſiæ? num & ipſe dormivit, ut, abjectâ cla- ve, aliquot ſecula ſurſum & deorſum ferrentur omnia? Ita quidem ſtatuit *Baronius*, qui fata ſeculi noni, ad Ann. 912. n. 8. deſcribens: dormiebat tunc Chriſtus, inquit, planè al- to, ut apparet, ſopore in navi, cum hiſce ſtantibus validis ventis navis ipſa fluctibus operiebatur. Dormiebat, in- quam, qui iſta non videre diſſimulans, ſineret ſic fieri, dum non exurgeret vindex. Et, quod deterius videba- tur,

tur, deerant, qui Dominum dormientem clamoribus excitarent discipuli, STERTENTIBUS OMNIBUS. Hæc columen Ecclesiæ Romanæ, *Cardinalis*! cui fidem facile habemus, omnium, quos vigilare oportebat maximè, roncchos deploranti, ut tamen de Salvatore nostro longè statuamus aliter. Non dormiebat ille; sed in conservandis suis vigilabat constanter, ne, cum reliqua errantium multitudine, in abyssum agerentur præcipites. Quod si autem quæras *β. de illius mali incremento*, quonam vel autore, vel tempore, vel ordine tantas vires, usque ad tempus Reformationis, sumserit? ad historicam pertinet accuratiùs hoc discutere: ad officium fidei aut salutis parum facit. Propagata & stabilita est *deformatio* in Ecclesia non statim; sed paulatim: non repentè; sed lentè: non uno sive deformatore, sive tempore; sed plurimis & distinctis. Ex historiis quidem non pauca *de mysterii* istius operatione, ut *II. Thess. II. 7.* dicitur, collegerunt Viri docti; sed quot libros huc facientes combusserunt Romanenses, ex quibus pluralicuiusset cognoscere? quot depravarunt liberatos ab incendio? oculariter hoc probant *Indices Expurgatorii* & acta ipsa. Habet sanè omnis iniquitas incrementa sua: radix sæpe in occulto est, emergit virga, crescit nobis non advertentibus, floret tandem atque germinat. Ita etiam de invectarum corruptelarum incremento judicandum est, docente Magistro veritatis, *Matth. XIII. 24. & seqq.*

II. Periculosa nimium est hæc Assertio, *inquies*: omnibus ante Reformationem majoribus nostris salutem, si non planè adimit; reddit tamen planè dubiam. Quid enim? si tam deformis fuit *Ecclesiæ Rigenfis* status, (1.) quâ conscientia manserunt in ea majores nostri, neglectâ

glectâ cœlitus delapsâ voce? *Apoc. XIX. 4* quâ spe Salutis obtinendæ niti potuerunt miseri, cum nulla agnoscendæ veritatis haberent media? Non enim, nisi *Papistarum* idolomania atque dogmata, cum præsentissimo animarum periculo proposita illis fuerunt. Ita surgunt in nos adversarii telo, ut sic dicam, duplici; sed sine nostro incommodo. Quod n. *α.* attinet divinitus mandatum *pius è Babylone exitum*, obligati quidem fuissent relinquere Babylonem, si ad aliam Ecclesiam puram locus ipsis patuisset, aut Papatum Babylonem mysticam esse, satis habuissent cognitum: jam verò vel per *ignorantiam* Babylonis non satis cognitæ, vel per *defectum* alius puræ Ecclesiæ à Pontificia, qualis tunc fuit, separare se non potuerunt, animò licet & affectu alienissimi. Superiori demum seculo, *B. Lutheri* operâ, mysterium iniquitatis plenè detectum est, ut, repurgatâ Christianâ doctrinâ, frustra obnitentibus persecutoribus, publicè & purè verbum Dei in Ecclesia docere, & Sacramenta ritè & rectè administrare liceret. Tum verò vox cœlestis ad pios maximè directâ esse videtur. Sed annon fuerunt *Waldenses*, Confessores illi veritatis contra *Papatum*, ab anno 1160. constantissimi? Fuerunt certè, imò etiam, Germaniam in persecutionibus gravissimis transeuntes, in *Livonia* nostram larem fixerunt, quod *Thuanus* in Præf. Hist. Tit. 1. *re-* fert, id quod circa A. 1300. & ante etiam factum esse, ex *Catal. Test. Verit. Tom. II. lib. 15, p. 540.* potest colligi: neque repugnabimus, si quis ex Rigenfi etiam Ecclesia fuisse statuatur, qui purgatō mentis obtutu, cœlestis veritatis iubar adspexerunt clariùs; sed cum ullum hîc fuisse *cœtum publicum* non constet, nullum inde tutum evadendi medium *Majores* habuerunt. Neque nulla tamen *fuerunt* (3.)

eò statu veritatis agnoscendæ media. Non defuit (a.) *textuum Biblicorum* & pericoparum Evangelicarum prælectio, ut de mysteriis salutis, de S. Trinitate, de Persona, Officiis & beneficiis Salvatoris sui, aliisque utiliter informati, veram inde conciperent fidem. Fuerint conciones minùs frequentes, & satis frigida, ut meritò huc referas, quod de *Heli* temporibus dicitur, *I. Sam. III. 1.* non tamen fuerunt nullæ, accedentibus, in explicatione Scripturæ sacræ, in Monasteriis præsertim & Ecclesiis Collegiatis, Homiliis Patrum, quibus ad pietatis studium auditores informarentur. Non defuit (β.) propositæ doctrinæ cum fundamentis *Catecheticis* collatio. Mansit, sub crassissimis etiam tenebris, (a.) totus *Decalogus*, speculum illud clarissimum, ex quo peccata sua facile agnoscere, reatum prævæ concupiscentiæ observare, normam quoque operum bonorum habere potuerunt. Mansit (b.) *Symbolum Apostolicum*, breviarium aliquod articulorum fidei, quibus lumen addiderunt historiæ sacræ de Christo, de effusione & donis Spiritûs Sancti, de collectione Ecclesiæ & aliis. Mansit (c.) *Oratio Dominica*, exemplar veræ invocationis & Regula, quâ fidem suam Deo sistere & roborare datum illis fuit. Mansit (d.) *institutio Baptismi*, qui, cum janua sit ingressus in Ecclesiam Christi & salutem, in omni tentatione gratiæ federalis memoriam in piis renovare potuit. Mansit (e.) de *Sacra Cæna* informatio, saltem in præclaris, & adhuc hodie in Ecclesia usitatis hymnis: his sanè ipsis testati sunt majores omni tempore, jure sibi, & ex Christi institutione deberi quoque benedictum calicem, cujus usu non diu ante *Constantiense Concilium* privati fuere. Quis dubitet, in his omnibus Spiritum Sanctum fecisse, quod suum est, piorumque animos efficaci suâ operatione illustrasse, ut pretiosum à
vili

vili discernere, & graviora errorum pericula per Dei gratiam, superarent?

III. Sed ubi erat tunc (1.) *ministerium verbi divini & Sacramentorum*, cujus operâ Spirit. Sanctus in Ecclesia utitur? quotquot Rigæ docebant, vel seducebant potiùs populum, satellites erant Romanæ Curia, ad perniciem potiùs homines doctrinis suis, quàm ad salutem ducentes, de quolibus Christus agit, *Matth. VII. 15. 18.* Nisi forsitan eosdem & Diaboli, & Dei ministros fuisse absurdè statuamus. Ubi erat (2.) *Sponsa Christi, mater fidelium*, in hac civitate, quæ liberos spirituales generaret Christo? Ita enim in visione proposita fuit *Joh. Apoc. XII.* nunquid adulteram (talem enim, *judicio Spiritus Sancti*, Pontificiam Ecclesiam fuisse, & adhuc esse, dicendum est,) sanctissimum opus hoc peregisse putemus, aut utroque illam insigniamus titulo? Nam ista aliaque nobis absurditatum retia parare tentant talium artifices; sed sine veritatis detrimento. Ut enim α. de *ministriis* verbi divini agamus, fuerunt (α.) tales, quamdiu *hic* Ecclesia fuit: ipsum certè ministerium Spiritûs Sancti, per verbum & Sacramenta, nunquam extinctum fuit, aut exstinguetur: ad dispositionem & *Œκλ* divinam pertinet, ut sanctis illis *mediis* & constituatur Ecclesia, & conservetur. Sed utrum cum hac *perpetuitate* (β.) non modò idem semper splendor, & *externa dignitas*; sed eadem quoque, in docendo Dei verbo, in administrandis Sacramentis, apud ministros *puritas* vel fuerit, vel esse soleat, de eo & scripturæ sacræ, & historiæ Ecclesiasticæ consulendæ sunt. *Negativam* utrinque audiemus: corruptum sapiùs, & sine splendore suo Ministerium nobis proponetur, manente tamen (γ.) *mediorum divinorum efficacia*, quæ non à ministri pietate aut impietate:

tate; sed ab instituentis Dei promissione & veritate dependet: *vitium & officium* in hominibus accuratis discerni limitibus debent. Quam corruptus erat Ecclesiæ Judaicæ, ante adventum Christi, status? quales *Sacerdotes* Levitici? & tamen Deo filios & filias ab illis tunc fuisse genitas, passim legimus, *Ezech. IX, 4. c. XVI, 20. c. XXIII, 4. & 37. Soph. III, 12.* Neque alia fuit Ecclesiæ Judaicæ, adventante Christo, conditio: quales fuerint ministri ejus, patet ex *Matth. XVI, 11.* & locis aliis quamplurimis, & tamen, juxta pios Judæos, faciebant viros religiosos, *Act. II, 5, 10.* Neq; repugnat, aliquem, *diverso respectu*, Dei & Diaboli in Ecclesia ministrum dici: Dei quidem, in quantum ejus verbum; Diaboli autem, in quantum falsas etiam doctrinas proponit. Quid enim? annon *Pharisei* & *Scribæ*, fermentum suum hominibus inculcantes, regnum cœlorum coram ipsis claudentes, filium gehennæ duplo magis, quam ipsi essent, facientes, *Matth. XXIII, 13, 15.* ministri erant Diaboli? & tamen etiam Dei, cum in cathedra Moïsis ea, quæ lex & Moïses dicunt, proponentes, suos auditores, ut, quæcunque legi convenienter dixerint, servare juberent. Eò enim Christus ipse Discipulos quoque suos remisit, *Matth. XXIII, 1, 2.* Neq; adversatur his, quod *Matth. VII, 15, 18.* proponit, Pseudoprophetas, quatenus tales sunt, malæ arbori, spinisque & tribulis similes dicens: eò enim modo, si (ut loquuntur,) reduplicativè consideres, ad perniciem homines, non ad salutem ducunt, nihil boni proferunt: dum autem *verbum Dei* legunt, & docent publice, licet non sine vitiosis glossis, dum administrant *Sacramenta*, & ita instrumenta Christi sunt, quis malas dicat arbores, aut ad salutem homines ducere posse inficietur? Et hinc nobis facilis ad β . patet aditus de ipsa Ecclesiæ

eam

eam hîc ante Lutheri quoque tempora fuisse; sed corruptam, antè dictum est: quæ quidem, si, *quoad diversas partes*, diversos quoque sortiatur titulos, quis absurdum statuat? Cum enim ipse Christus illam agro dicat esse similem, *Matth. XIII.* quæ præter bonos h. e. filios regni, *v. 38.* & justos, *v. 49.* non sanctos quoque intra se, h. e. filios illius nequam sive Diaboli, malosque habeat, quis eam secundum se totam Christi sponsam, fidelium matrem, dixerit? quin potius secundum eam partem, quæ bonis, sanctis & regni filiis constat, illustres ejusmodi obtinet titulos: secundum alteram verò, quæ malos quoque & Diaboli filios admixtos habet, adulteræ nomen non poterit declinare. Conferri de hac Assertionem omninò meretur *B. Samsonii* Nostri *Anti-Jesuita* Primus, ubi *Q. II.* de facie Ecclesiæ ante *B. Lutherum*, p. 13. & *Q. III.* de Testibus Evangelicæ Veritatis, p. 113, & *Q. IV.* de Majorum nostrorum salute, p. 132, fusiùs agitur. Satis inde patet, neque Deo, ante *B. Lutheri* tempora, Ecclesiam, neque Ecclesiæ veritatem, neque Veritati, diversis locis, ad stipulatores aut Confessores defuisse.

ASSERTIO III.

Reformatio memorabili conatu Rige suscepta, felicissimo successu continuata fuit.

EXPLICATIO.

I. Divinâ procul dubio clementiâ tantum opus promovente, ANDREAS KNOPIUS Evangelicam doctrinam primùm Rige publicè & purè proposuit. Inde est, quod non tantum *ἑξαρχῶ* Reformationis in Livonia; sed Rige etiam *Apostolus* à Viris doctis appelletur. Quæ autem fuit (1.) conatus istius occasio? quantum ex *B. Chytrai*

trai Saxonia videre licet, Treptorū Pomeranorum, ex *B. Lutheri* de Captivitate Babylonica libro, prima purioris doctrinæ contra Papatum capita percepit. Veniebat liber ille, exeunte Anno MDXX. in manus *Johannis Bugenhagenii* & *Andrea Knopii*, qui singulari fide & dexteritate scholam ibi regebant: excitabantur statim novi libri lectione animi, sicut fusiùs proponit *Historicus*, pag. 252. edit. Anno 1611. in fol. ut non tantum ipsi usitatas superstitiones & traditiones hominum; sed & alii magis magisque fastidirent. Atrox inde nonnullorum impetu, in Doctores veritatis, ab *Episcopo Camminensi* mota est persecutio: aliis ergò in vincula coniectis, *Bugenhagius* quoque & *Knopius* fugâ sibi consulere, & alter *Wittebergam*, alter *Rigam* abire properarunt. Notum verò tanti viri nomen antea quoque Rigæ erat. Fratrem habebat hic Canonicum, *Jacobum Knopium*; aliquot etiam *Rigenses* optatissimâ illius in Pomerania informatione usi erant. Quod ergò multis jam ex Senatorio, pluribus ex civium ordine de Reformatione, *B. Lutheri* studio, *Wittebergæ* suscepta, partim ex literis, partim famâ innotuerat, omnes ex *Andrea Knopii* ore, & solidiùs quidem, poterant percipere. Neque defuit ipsorum desiderio Vir multiplici donorum apparatu, & non minùs ad piam conversationem, quam ad solidam informationem instructissimus, compositis quoque sacris *Cantionibus*, spiritu & vitâ plenis, paratissimos ad verbum Dei puriùs audiendum animos devinciens. Sed quid (2.) de ipsa Reformatione factum? Vocatus est ad publicè docendi officium ab Ecclesia *Knopius*; audire ipsum cupiebant è suggestu, ideoque Anno MDXXII. d. 23. Octobr. in *Petrino* Templo, primam Concionem habuit. Secutâ statim

statim sunt aliæ, magnam partem, ut illa ferebant tempora, quotidianæ, quibus graviter, ex Verbo Dei, in fœdas Monachorum nundinationes, in multiplicem idolomaniam, in sacrificulorum Pontificiorum mores, quos jam dudum Rigæ detestabantur, invecus, doctrinam de Justificatione nostra coram Deo, juxta informationem Apostolicam, præprimis inculcavit. Neque satis ipsi erat, veritatem è suggestu aperire auditoribus; asserere etiam adversus Monachos publicè voluit, habitâ cum illis, in *Petrini* Chori aditu, *Disputatione*, quæ ut sine strepitu aut tumultu prosperè succederet, magnâ omnium bonorum curâ provisum; latus autem *Knopio* à Consule, *Conrado Dierkopffio*, munitum fuit.

II. Quid ergo reprehensione dignum adversarii in *Reformatore* inveniunt? quid in *Rigensibus*? Quod enim (1.) *Knopium* concernit, persecutionem fugiens, Rigam abiit: ecquis hoc ipsi vertat vitio? *Donis* veritatem Evangelicam docendi à Spiritu Sancto exornatus, & ab Ecclesia ad sacrum Ministerium vocatus, spartam, quam nactus erat, decorare conatus est: nulla hic temeritas! neque alienam à Scriptura Sacra, aut novam doctrinam protulit: sua fecit *B. Lutheri* verba: Wir haben (auch zu Riga) diese Predigt nicht neu gemacht / sondern eben dieselbe alte bestätigte Lehre der Aposteln wieder herfür bracht / wie wir auch keine neue Tauffe / Sacrament / Vater unser / Glauben gemacht / ja nichts neues in der Christenheit wissen / noch haben wollen / sondern allein ob dem alten (so Christus und die Aposteln hinter sich gelassen / und uns gegeben /) streiten und halten. Aber das haben wir gethan / da wir solches alles gefunden / durch den Papst mit seiner Menschen Lehre / verdunkelt / ja mit dickem Staube und Spinnweben und allerley Unziefers

C Geschmeiß

Geschmeiß behängt/ dazu in Rot geworffen und vertreten/ haben wir es/ durch Gottes Gnade/ wieder herfür gezogen/ von solchem Geschmeiß gereiniget/ den Staub abgewischet/ gesetzt/ und ans Licht bracht/ daß es wieder rein glänzet/ und jederman sehen kan/ was das Evangelium/ Laufe/ Sacrament/ Schlüssel/ Gebet/ und alles sey/ was uns Christus gegeben hat/ und wie man des seliglich brauchē sol. Ita B. Luth. Ita B. Knopius cum ipso, T. VII. Jen. f. 195. Factum autem tempestate illā (2.) à Rigenſibus expendere, non est nostri propositi: extat hodie typis expressa Senatus Rigenſis responsio, (verba Chytrai refero, pag. 257.) opposita falsæ Monachorum relationi, ad Cæsaris locum tenentes, quā suæ fidei summam & discessus Monachorum rationem exponunt. Quid? quod Senatus etiam Archi-Episcopum Rigenſem, Casparum, subjectissimè rogavit, (verba sunt ejusdem Historici, pag. 256.) ut propter Dei gloriam, & tot animarum salutem, & instantem necessitatem, pios & sinceros verbi divini Doctores Ecclesiis in urbe præficiat, ne, si officio suo Archiepiscopus desit, Civitas ipsa imminenti malo medicinam necessariam adhibere cogatur. Cum autem hæ preces, aliquoties repetitæ, cum risu & ludibrio in aula exciperentur, communi Civitatis consensu & approbatione sinceri Doctores per Magistratum vocati sunt. Bonum piumq; factum! Neque aliter de eo judicare posset celebratissimus nostro tempore religionis Pontificiæ assertor, Valerianus Magnus, Capucinus, cujus verba, observatu sanè dignissima, quæ in Pref. ad Bibliſtas, quam Judicio de A catholicorum Regula Credendi, An. MDCXLI, denuò auctiusq; edito proposuit, huc referre, quis prohibeat? ita autem habent. Fateor, Bibliſtæ, fuisse, sub finem superioris seculi, cur homo, amans boni publi-

ci ac

ci ac prudens, voluisset reformari apud nos pleraque, salvâ Fidei integritate, nusquam deformatâ. (Sed quis credere posset, in tanta Ecclesiæ corruptione, quanta iam describetur, salvam fidei integritatem fuisse?) Fuerat eâ tempestate Catechismus Christianæ plebi rarus: Ignorantia frequentior: Mores in populo corrupti, usque ad orbis scandalum. Infederat animis, ex inscitia illa, frequens superstitio in cultu sanctorum: In Veneratione sacrarum imaginum; in devotione erga Sanctorum Reliquias. Invaserant plerosque Ecclesiasticorum Ambitio, Simonia, Pompæ, Delitiæ: Quæstus etiam ex Jurisdictione Ecclesiastica gravis populo Christiano. Ipsæ Indulgentiæ à privatis Ecclesiasticis sæpius trahi videbantur in nundinas. O mores! ô tempora! Sed ô iram Divini Numinis! Defuit, qui expostularet opportunam Reformationem! Itaque. Quod ergo, ut hæc pauca his subjiciamus, illô tempore, propter corruptissimum Ecclesiæ statum, amore boni publici, quod prudenter, quod piè, quod stimulante conscientia, quod ex devotione Christiana, quod ad avertendam Numinis divini iram, quod opportunè à Rigenſibus factum est, quis bonum factum esse negare auit?

III. Cum autem tanto operi tractando non sufficeret unus Knopius, fidum ei, illo ipso anno M D XXII parastatem Deus adjunxit, Sylvestrum Tegetmeier, qui, vocatus quoque ad docendum verbum Dei, quod Roſtochii quoque fecerat, habitâ Domin, i. Adv. in Jacobeo Templo concione, cum Knopio, totus in eo fuit, ut opus Domini strenuè perageretur. Hinc felicissimus, per Dei gratiam, successus (i.) in hac civitate: utriusque studium eò fuit adhibitum, ut, juxta informationem Ecclesiasticam, juventus quoq; fundamenta pietatis & Catechismi

C2

uti-

utiliter addisceret, operam conferente *Joachimo Mollero*, quem comitem è Pomerania *Knopius* habuerat. Hinc felicissimus successus (2) *extra Civitatem*, ubi quidem, *Knopio* constanter Rigæ laborante, Collegæ *Tegetmeieri* opera præcipuè emicuit. Liceat hîc de *duabus* tantum expeditionibus nonnulla, quæ ex *B. Viri MS.* notata nobis suppetunt, referre. Prima est, quod, cum *Senatus Dorpatensis*, missò Rigam Secretariò, *Joachimo Sassen* / Anno M D XXV. circa Festum Purif. Virum peteret, qui Ecclesiam de nonnihil cognita jam doctrinæ Evangelicæ puritate informaret ampliùs, *Tegetmeierus* eò profectus est, Septimanas quatuor, juxta Conciones quotidie habitas, latinâ etiam Prophetæ Malachiæ explicatione consumens, ut inde cupida veritatis Ecclesia magna incrementa caperet. Paulo post domum reversus *Tegetmeierus*, cum Civitatis nostræ Deputatis, *VVolmariam*, ad Comitiam publicam abiit, & gratiofo, plus semel repetito Magistri Ordinis, *VVolteri à Plettenberg*, indultu, frequentes Conciones, in magna Nobilitatis frequentia, frustra obnitentibus & captivationem *Tegetmeieri* expetentibus Episcopis, in Templo etiam habuit; sed cum præsentissimo vitæ periculo, quod Fratres *Dominicani*, cum Episcopalibus, clam, palam struebant, per divinam tamen providentiam, & singularem *Ordinis Magistri* curam, superato. Verè igitur, cum per Livoniam, *quaqua versus eò tempore porrigebatur*, tam feliciter succederet institutum laudatissimum, dici poterat de Duumviris istis: **KNOPIUS plantavit: TEGETMEIERUS rigavit: DEUS, ad Ecclesiasticam Reformationem, dedit incrementum!**

ASSER-

ASSERTIO IV.

Reformatam igitur Ecclesiam nostram non minùs, quàm Apostolicam, Evangelicam, Catholicam, Lutheranam aut Augustanæ Confessionis nominari posse asserimus.

EXPLICATIO.

I. Agitur de *nominibus Ecclesiæ discretivis*, & inprimis de primo; ubi not. (1.) utrum eò uti nobis liceat? Non affectamus sanè nomen *Reformatorum*, multò minùs nobis, & quidem solis vindicamus: faciunt hoc *Calvini* sectatores, quibus nullum placet aliud, quod ipsis, licet commodissimè, ab aliis tribuitur; nullum tamen competit minùs, quod probârunt alii. Quam verò habent causam? Duces suos & Doctores primos, quos scilicet *B. Luthero* nostro, in augustò Reformationis opere, surrogatos credunt, ut ab eo intermissa studiosiùs expendere, h. e. primi illius, in Ecclesia superiori seculò, *Reformatoris reformatores* essent. Ubi autem testimoniales tabulæ? ubi causæ solidæ, quibus institutum istud robovent? Licet parum, apud nos quidem, referat, cum in cœtibus Ecclesiasticis *Calvini* sectatores notandi veniunt, num *Reformati* dicantur, an *Calviniani*? modò ita exprimantur, ut errores ipsorum evitari possint. Notamus potiùs (2.) utrum *nomen hoc*, vel monetæ hujus discretiva alia, sive à *Doctoribus*, sive à *Dogmatibus* petantur, adhibere, vel admittere saltem, *expediat*? Optandum quidem esset, omnia cum Deo in Ecclesia esse unum, unam fidem, unum nomen, nomen Christi, ut dicamur & revera simus *Christiani*: hoc nomen sacra proponunt literæ, neque aliud primitiva usurpavit sibi Ecclesia, neque nos de alio essemus solliciti. Cum autem variæ *Denominationes*, non repugnante

pugnante Dei verbo, usu jam receptæ sint, neq; nos illas planè averſamur; sed ut *distinguamus* tamen *α.* inter denominationem *temerariam*, sive schismaticam, in quam Apostolus *I. Cor. 1, 12, 13. c. III, 4*, invehitur, & quodammodo *necessariam*, sive discretivam, ut ita heterodoxi ab orthodoxis secernantur. Et hanc Spiritus S. nusquam reprehendit, modò distinguamus *β.* inter *denominationem* ipsam, quæ admitti potest, & *rationem* ejus suppositam, quasi vel in nomen alicujus hominis, à quo nomen ferimus, baptizati simus, vel singulari cultu ipsum veneremur, quam omnes nostri constanter rejiciunt.

II. *Quinq;* autem appellationes Ecclesiæ nostræ attulimus: vocatur (1.) *Evangelica*, & rectè quidem, cum eò nomine doctrinæ nostræ ratio utiliter manifestetur. Speciosi sunt pedes *evangelizantium*, speciosum hoc nomen est: neque externâ tantùm ejus specie palliamus Confessionem nostram: calumnia hæc adversariorum est; sed ex Scriptura sacra orthodoxiam nostram, quod *fidem* veram & sincerum *cultum* spectat, demonstramus. Sed num (2.) *Catholica* quoque dici potest nostra Ecclesia? dici potest: imò, si hoc nomen *de exacta fidei & doctrinæ cum verbo Dei conformitate*, omnibusque omnium ætatum Christianis *absolutè* intelligatur, cui demùm, nisi nostræ, competet Ecclesiæ? Aliàs jure etiam divino nec spoliare nostram Ecclesiam hoc titulo, nec possessionem ejus Adversariis licet tradere, quod fusiùs à *B. Hülſemanno*, cap. XVII. th. 23. *Brev. Ext.* diductum legi poterit. Nos (3.) ad *B. Lutheri* nomen pergitur, laudi quoque nobis ducentes, quod Ecclesia nostra *Lutherana* inde nominatur. Notent in nobis *Pontificii* nomen hoc, quomodocunque velint, ceu hæreticum & schismaticum: vellicent etiam *Calviniani*, ut impium, cum, appellare se Luthe-

Lutheranum, honorem Christi magis lædat, quam Paulinum aut Petrinum, judice *Paræo*, p. 62. Com. ad verba Apostoli, *I. Cor. 1, 2*, faciunt hoc invitâ veritate. Expendamus modò *α.* appellationis hujus *originem*: à Pontificiis est, qui, cum errores suos à *B. Luthero* notatos agnoscere nollent, Ecclesias ipsi adstipulantes Lutheranas appellârunt, non honoris quidem gratiâ; sed ut ipsis velut notam schismatis hæreseosque objicerent. Expendamus *β.* Ecclesiæ nostræ *intentionem*, cum imponi sibi nomen isthoc passa est, discriminis nempe causâ, non quod auctoritatem *B. Lutheri* fidei suæ subſternat: ingenuam enim hanc servitutem *soli Deo* & verbo ejus debemus omnes; sed ut præstiti ab ipso, in Reformationis opere, *ministeri* gratò recordetur animò. Neque caret hoc veterum Christianorum exemplò, qui, *Athanasii* partes contra *Arianos* secuti, *Athanasiani* haud inviti dicebantur. Audiatur de hoc nomine *B. Lutherus* ipse, *Tom. II. Jen. Germ. Part. 2. p. 92. a.* & occurrenti forsitan ex Tomo eodem, p. 62. b. dubio satisfaciet. Quod autem (4.) Ecclesia nostra *Invariata Augustanæ Confessionis* nomen obtinet, exinde factum est, quia Symbolum hoc Ecclesiarum quarundam Evangelicarum in Germania, ab illo usq; tempore, constanter sequitur, quo, velut *Imperii Romani Civitas*, in societatem earundem est recepta. Patent hæc ex *Reipubl. Nostræ Archivis*, quæ quidem in præſenti allegare nihil attinet. Breviter notamus (5.) nomen, quod Ecclesia Lutherana *Reformata* dici possit. Ita nostrian-te multos annos ipsam, & se ipsos *Reformatos* appellârunt: potiori quidem jure, quàm *Calviniani*, qui sibi solis titulum hunc volunt tribui. Conferatur ex *Libro Concordiæ* p. 628, 629, 631, 633. ubi ratio invenietur hujus nominis, quod

quod nimirum Electores, Principes & Ordines Imperii, sinceram Evangelii doctrinam amplexi, Ecclesias suas ad verbi divini normam *piè reformarint*. Hoc igitur cum nostra quoq; *Rigi* fecerit, eodem certè nomine gaudere potest.

III. Quicquid tamen sit de *discretivis illis titulis* Ecclesiæ; de *notis* verè & *piè* reformatæ aliquid adjungere inprimis necessarium videtur esse: hinc enim de *Rigenſi* quoq; judicari poterit. Notamus autem (1.) nobis hic de *Ecclesia particulari* sermonem esse, unde ipsa verè reformata dici queat, & quidem in *florenti statu*. Quod si enim, Dei permissu, accidat, ut persecutionum & hæreseon fluctibus oppressa, nullum habeat Religionis exercitium publicum, nullum fidei publicè proponendæ medium, quas, quæso, ejusmodi latentes, adeoque *invisibiles* Christiani, externas notas habere, aut manifestari inde possunt? Quod verò *universalem* spectat Ecclesiam, quia ex particularium aggregatione constat, nonnisi earundem notis innotescere poterit. Not. (2.) nos hic non litigare de *notis* his vel istis *communibus*: signa enim duntaxat sunt & accidentia ejusmodi, quæ faciliè possunt fallere: *proprias* requirimus, puram scilicet doctrinæ cœlestis prædicationem, cum legitima Sacramentorum administratione: hæc certè illi *firmiter includitur*: ubi enim doctrina cœlestis purè prædicatur, ibi non potest non Sacramentorum etiam legitima esse administratio. Hæc duo sunt *organa*, quibus alicur Ecclesia & conservatur, *I. Cor. IV. 15, I. Pet. I. 23*. Hæ sunt tum verorum Christianorum, tum Doctorum inter illos *notæ*, *Joh. VIII. 31. cap. X. 27*. quidni etiam totius veræ Ecclesiæ, quæ illorum congregatio est? *I. Cor. I. 2*. Hæ ostendunt quoque talem Ecclesiam:

hæ

hæ à falsa eam discernunt, semperque ei, *certâ ratione*, soli, & omni conveniunt, unde notas veri nominis cognosci, *aliunde supponitur*. Not. (3.) quibusnam notæ illæ promptum præbeant indicium? Non *paganis* sanè & *infidelibus*, quibus Spiritus Sancti impulsu revelata Scriptura vel nullò modò, vel aliquò tantum sacrosancta est, ut *qualemcumq;* notitiam exinde capiant; sed fidelibus & Christianis, qui, cum Scripturam Sacram infallibile Dei Verbum esse, nulli dubitent, de hac vel illa *particulari Ecclesia*: num vera sit & incorrupta? sunt solliciti. Neque illud sine gravi causa! *diversæ* enim sunt in Christiano orbe *Ecclesiæ*, quarum una cum altera communionem habere recusat, quælibet sibi veritatis atq; puritatis laudem vindicat, suamq; religionem acriter propugnat. Quis cuiquam, salutis suæ non prodigo, vitio verterit, in *genuinas notas* inquirere, ex quibus: quænam vera sit & incorrupta, in qua firmâ conscientia subsistere, & æternam salutem, *juxta mediorum divinitus adhibitorum ordinem*, sine animæ, in prosperis & asperis, periculo, sine seductionis metu adipisci possit? solidè addiscat.

IV. Rectè quidem ista fiunt, *inquies*; modò notæ ejusmodi sint necessariae, nec illis indagandis frustra laboretur. Omnino sunt ex antè dictis necessariae. Hallucinantur enim graviter, qui necessitatem aliquam non modò negant penitus; sed *propemodum inutilem*, in inquirenda vera Ecclesia, operam consumi statuunt. Num verò (1.) inutilis opera est, corpori Christi mystico, civibus regni cœlorum, domesticis Dei, ovibus Christi, matri spirituali, communioni sanctorum, cui bona spiritualia *ordinariè* dispensanda, cum promissione gratiosæ præsentiæ, Salvator benignissimus concredidit, *externâ quoq;* aggre-

D

aggre-

aggregatione associari? Hoc quidem dixerint *profana* illius
sententia sectatores, existimantes, quemlibet cuilibet Ec-
clesiæ se adungere, in quacunque Religione, *sine animæ*
incommodo, versari posse. Pesimè dictum! quod tamen
aureo Prophetæ dicto: *Iustus suâ fide vivet, Hab. II, 4.* in-
crustare non verentur. Quid autem verba hæc ad *Li-*
bertinos? agunt quidem de *fide*; sed vera, & quidem sub-
jectiva & salvifica, meritum Christi apprehendente, *quâ*
creditur, & tantam ejus necessitatem inculcant, ut,
sicut nemo *alienâ vitâ* vivere: ita nemo etiam *alterius* lo-
co credere possit. Nobis in præsentī de *vera fidei doctrī-*
na, h. e. de fide objectiva & dogmatica, *quæ creditur*, ser-
mo est, ad quam *Esaias, cap. VIII, 20.* respicit: ad legem,
dicens, & ad testimonium, sive doctrinam de divina vo-
luntate testantem; quod si non dixerint secundum ver-
bum hoc, non erit eis lux matutina, non gaudebunt
Dei gratiâ, quæ vivum animæ solatium & pacem Spir. S.
elargitur. Ubi autem hæc lux *ex voto* nobis obtingit, nisi in
vera & incorrupta Christi Ecclesia? qualem quidem, *jux-*
ta reliquas, per totam Livoniam, RIGENSEM nostram esse,
imò à *Reformationis usq. tempore* fuisse, gratâ mente celebra-
mus. Non regnat hic vel *pleonastica* Pontificiorum, vel
elliptica Reformatorum Religio: Sic enim non abs re al-
tera distinguī potest ab altera, inprimis à Nostra. Quid
enim *Pontificia*? in plerisque fidei articulis strenuè adhi-
bet *multiplicationem*, ut, cumulatīs fidei *principiis*, à Deo
proposita salutis *media*, tot humanarum traditionum
additione augeantur. Quid Religio *Reformatorum*? non
minori studio in adhibenda *subtractione* occupata est, al-
latō in proscenium Ecclesiæ *Absolutio* Dei de salvandis re-
probandisque hominibus *decretō*, ut *præcipua* veritatis Ev-
angelicæ

angelicæ dogmata, de universali Dei gratia, de universali
Christi merito, de universali Spir. S. vocatione, de efficacia
Verbi & Sacramentorum, de Dei- Hominis apud nos
præsentia & alia subtrahendo pervertat, pervertēdo sub-
trahat, quod alibi ostenditur. Nos (2.) infallibile Dei man-
datum in *Ecclesia nostra* secuti, non minùs subtractionem,
quam additionem ejusmodi fugimus. Ita enim ille,
Deut. IV, 2. Non addetis ad verbum, quod loquor vobis,
neque quicquam diminuetis ex eo. Et hunc divinum
Canonem, cum universæ *Scriptura Sacra Canone*, quanta
cum obtestatione obsignet D. *Johannes*, non sine pii ani-
mi horrore, *Apoc. XXII, 18, 19.* expendi meretur. Quod
igitur Apostolus Timotheo suo, *II. Epist. III, 14, seq.* seriò
inculcavit, sibi quoque dictum nostra novit Ecclesia, &
sicut *manet in iis*, quæ ex Scriptura Sacra didicit, à Deo
concredita: ita studiosè curati. *piam Juventutis*, à teneris
usque, in Sacris *informationem*, ut pusilli etiam reddantur
sapientes ad salutem, per fidem in Jesu Christo. Ita
curat 2. *solidam adultiorum confirmationem*, propositis,
quæ ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem,
ad disciplinam in justitia sunt utilia. Nec enim potest
aliter, cum non una omnium in ea viventium sit con-
ditio. Sunt, qui *laborant defectu notitiæ* eorum, quæ
sive factū, sive creditu sunt necessaria: his informatio-
nem & doctrinam suggerit: sunt, qui *erroribus*, hinc in-
de obrepentibus, clam palam seduci possunt: his soli-
dam correctionem atque refutationem deberi intelligit:
sunt peccatores *securi & præfracti*: circa tales allaborat
providè, ut, à peccatorum somno revocati, ad meliorem
mentem revertantur, & novos pietatis studio pro-
gressus faciant: sunt demum *afflicti*, infirmi, tentati; quid-
ni so

5. 177.
nī solatiō erigere labore eos *Mater optima*? Nullō quidem aliō fine, quam ut 3. *ad omne opus bonum* perfecta obtineatur instructio: ad hunc enim finem, qui *mensura mediorum* est, propositæ doctrinæ salutaris partes ita sunt necessariae, ut, si tollatur aliqua, aut depravetur, neque *fides* vera, neque *vita* sincera sarta tecta maneat. Ita hodie Ecclesia Rigenfis, in *Scholis atq. Templis*, suos docet ac ducit: inde status ejus meritō dignoscitur. Licet enim: quinam, in promiscuo hominum cœtu, veræ fidei & sanctitatis laudem obtineant? *distinctè* nominare nequeamus: *DEUS* novit, qui sunt sui, *II. Tim. II, 19.* ex pura tamen, circa modō memorata, Verbi prædicatione, & legitima Sacramentorum administratione, manifesta factis est illius conditio. Dubitantibus autem hīc nihil ampliùs reponemus, quam illud Salvatoris nostri,

Joh. I, 40. Venite & videte! ut veram, pièque
Reformatam Ecclesiam Rigensem
animadvertant.

SOLI DEO GLORIA.

